

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
**Камратова Сергія Володимировича «Формування системи
стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами:
економічний, соціальний та екологічний аспекти»**, представлену до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Актуальність теми дисертаційної роботи

В умовах ринкових відносин і децентралізації суспільства зростає роль стратегічного підходу до управління фінансово-господарською діяльністю лісогосподарських підприємств, що вимагає нових методологічних і методичних рекомендацій. Існуюча ієрархічна структура управління лісовим господарством країни, з одного боку, дозволяє в довгостроковій перспективі прогнозувати основні фінансово-економічні та лісівничі показники діяльності державних лісогосподарських підприємств, а з іншого – обтяжує їх функціонування надмірними обмеженнями та регулятивними актами, що призводить до відсутності будь-яких ефективних організаційно-економічних змін в управлінні ними. До того ж лісові ресурси відносяться до унікального виду природного потенціалу, який містить як економічну, так і соціальну та екологічну складову, що вимагає розробки різних підходів до стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами залежно від пріоритетності економічної, соціальної чи екологічної компоненти. Застосування на лісогосподарських підприємствах існуючих механізмів стратегічного управління не завжди враховує складність такого об'єкту управління як лісові ресурси, зокрема: довготривалість терміну вирощування, відсутність по регіонах значних сировинних (експлуатаційних) запасів, необхідність лісовідновлення та лісовирощування, загрози пожежного та фітопатологічного характерів, прояви злочинного рубання тощо.

Таким чином, існує об'єктивна необхідність у поглибленні теоретичних і методичних основ розроблення методичних підходів до класифікації лісогосподарських підприємств на основі обґрунтованих критеріїв, що дозволить уніфікувати існуючі системи стратегічного управління ними. До того ж недостатньо вивченою залишається проблема визначення і обґрунтування системи стратегічних заходів щодо функціонування лісогосподарських підприємств несировинних регіонів країни, які потребують державної підтримки.

Здобувач чітко окреслив мету дослідження, яка полягає в поглибленні теоретичних засад, розробленні методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування системи та реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Тема дисертації безпосередньо пов'язана з планом наукових досліджень Інституту економіки та менеджменту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за темою «Соціально-економічні аспекти розвитку менеджменту в умовах розвитку економіки України» (номер держреєстрації 0113U07066), в межах якої автором обґрунтовано підходи до оцінки ефективності стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Основні наукові положення, висновки, пропозиції, що сформульовані у дисертації, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірність

Ознайомлення зі змістом опонованої дисертаційної роботи, опублікованих її автором наукових праць дозволяє визначити основні наукові положення, висновки і пропозиції, які сформульовані дисертантом самостійно, характеризуються науковою новизною, відображають особистий внесок у теоретико-методичні та науково-практичні положення економіки лісокористування щодо формування та реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Наукова новизна роботи відображена у ряді теоретичних узагальнень, методичних рекомендацій та практичних пропозицій щодо формування системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами. Про це свідчить структура виконаної роботи та її зміст.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами» здобувачем здійснено аналіз основних стратегій розвитку підприємств лісової галузі, які ґрунтуються на принципах екологічно збалансованого використання і розширеного відтворення лісових ресурсів (підрозділ 1.1), проаналізовано особливості функціонування лісової галузі, що впливають на процес формування різних систем стратегічного управління (підрозділ 1.2), а також доведено, що необхідним інструментом в системі стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами виступає фінансовий контролінг та застосування економіко-математичних моделей (підрозділ 1.3).

Дисертантом відмічено, що в лісовому господарстві, з одного боку, існує спеціалізоване стратегічне планування у вигляді розрахункових лісосік, методик оцінки сировинних ресурсів або інших лісовпорядних заходів та наявна організаційна структура управління (Державне агентство лісових ресурсів, обласні управління, лісгоспи, лісництва), яка сформована так, щоб забезпечити реалізацію визначеної стратегії через систему стратегічних планів конкретного підприємства. Водночас, лісогосподарські підприємства обтяжені надлишком централізації в управлінні ними, що обмежує можливості менеджменту та ускладнює процес розробки і реалізації стратегічних планів підприємств.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану стратегічного управління на ДП «Смілянське лісове господарство» автором дисертаційної роботи здійснено оцінку лісоресурсного та виробничого потенціалу ДП «Смілянське лісове господарство» (підрозділ 2.1), аналіз його фінансово-економічної та господарської діяльності (підрозділ 2.2) та досліджено ефективність існуючої системи стратегічного управління (підрозділ 2.3).

Дисертантом здійснено аналіз складових природно-ресурсного і виробничого потенціалу об'єкта дослідження та охарактеризовано його фінансово-економічну діяльність. Проведена оцінка ефективності стратегічного управління в контексті стабільності розвитку ДП «Смілянське лісове господарство» із застосуванням методу порівняння показників чистого доходу та чистого прибутку з іншими підприємствами Черкаського обласного

управління лісового та мисливського господарства. Здобувачем здійснено оригінальний аналіз виконання планів з виробництва в грошовому та натуральному виразах на об'єкті дослідження в довгостроковому періоді, який може бути підставою для визначення ефективності (або неефективності) стратегічного управління виробничою діяльністю лісогосподарських підприємств.

У третьому розділі «Формування системи стратегічного управління підприємствами лісової галузі» обґрунтовано дескриптивну модель формування повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами (підрозділ 3.1), поглиблено інструменти стратегічного планування на підприємствах лісової галузі (підрозділ 3.2), розроблено і обґрунтовано методичні підходи до класифікації лісогосподарських підприємств та визначено стратегії їх розвитку з відповідним механізмом реалізації системи стратегічного управління ними (підрозділ 3.3).

Дисертантом обґрунтовано необхідність застосування атрибутивного (троїстого) методу дослідження повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами і на основі цього запропонована відповідна дескриптивна модель формування такої системи (с. 148). В роботі здійснено стратегічне планування розвитку ДП «Смілянське лісове господарство» з використання SWOT-аналізу та матриці БКГ, що дозволило визначити відповідну стратегію – «Збільшення частки ринку (тобто зростання)».

У роботі запропоновано й обґрунтовано методологічні підходи до класифікації лісогосподарських підприємств Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства, до складу якого входить ДП «Смілянське лісове господарство». Для цього, крім загальноприйнятих економічних показників діяльності суб'єктів господарювання (обсяг реалізованої продукції, прибуток, рентабельність), дисертантом запропоновано враховувати площу кожного підприємства як базису, на якому потенційно здійснюється лісогосподарська діяльність; чисельність працівників як основу для розрахунку продуктивності праці; фондвіддачу як важливого показника для виробничого підприємства. На основі проведеного опитування керівників досліджуваних підприємств кожному із запропонованих критеріїв експертним шляхом встановлено ваговий коефіцієнт (коефіцієнт значущості) та здійснено загальну оцінку діяльності підприємств.

Використовуючи інтегральну оцінку діяльності лісогосподарських підприємств за критеріями вагомості здобувачем здійснено ранжування, групування і класифікація лісогосподарських підприємств Черкаської області залежно від ефективності їх діяльності (с. 175-177). У роботі, на основі загальновідомих стратегій розвитку суб'єкта господарювання, запропоновано механізм реалізації системи стратегічного управління для кожної класифікаційної групи лісогосподарських підприємств у вигляді комплексу стратегічних заходів, пов'язаних з веденням лісового господарства.

Слід констатувати, що розроблені та запропоновані здобувачем теоретико-методичні засади щодо удосконалення процесу формування системи

стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами містять такі елементи новизни:

1. Дисертантом обґрунтовано дескриптивну модель формування повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами, в основу якої покладена необхідність реалізації підприємством відповідних атрибутів (підсистем).

2. Розроблено методологічні підходи до вибору критеріїв оцінки діяльності та методику визначення вагових коефіцієнтів (коефіцієнтів значущості) для ранжування лісогосподарських підприємств.

3. Обґрунтовано методичні підходи до класифікації лісогосподарських підприємств на основі визначеної інтегральної оцінки та їх групування за основними загальновідомими стратегіями розвитку суб'єкта господарювання, які дозволяють уніфікувати існуючі системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами шляхом їх класифікації та вибору відповідної стратегії розвитку.

4. Запропоновано комплекс стратегічних заходів, пов'язаних з веденням лісового та мисливського господарства для кожної класифікаційної групи лісогосподарських підприємств, та система орієнтовних показників для реалізації механізмів стратегічного управління суб'єктами господарювання, в яких передбачено використання різних імперативів розвитку: економічного, соціально-економічного, соціально-екологічного.

5. Здобувачем обґрунтовано застосування атрибутивного методу дослідження повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

6. Застосовано механізми використання матриці БКГ та здійснено прогностичний розрахунок значення показника чистого доходу від реалізації продукції з використанням різних економіко-математичних моделей для стратегічного планування діяльності та ідентифікації лісогосподарських підприємств щодо стратегії їх розвитку з урахуванням економічних, екологічних та соціальних аспектів.

7. Обґрунтовано методичні підходи до оцінки ефективності стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами шляхом застосуванням критерію стабільності стратегічного розвитку та визначенням рівня виконання виробничих планів лісогосподарськими підприємствами в грошовому та натуральному виразах.

Теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації, які викладені у дисертації, розкрито й обґрунтовано на засадах економіки лісокористування, економічної теорії, теорії збалансованого розвитку та стратегічного управління. Зміст дисертації свідчить, що достатня увага дисертантом була приділена вивченню наукових напрацювань зарубіжних і вітчизняних вчених з проблем формування системи стратегічного управління. У процесі проведення дослідження застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи (абстрактно-логічний, порівняльного аналізу та групування, кореляційно-регресійного аналізу, статистичний, системно-структурний та матричний). Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та

рекомендацій базується на використанні чинних законодавчих та нормативно-правових актів України, що регламентують систему управління, матеріалів і звітів міністерств та відомств України, статистичних даних, матеріалах власних досліджень.

Новизна отриманих наукових результатів підтверджена відповідною апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінюючи зміст дисертаційної роботи, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а їх наукова новизна є достовірною в світі представлених у роботі доказів, створених за допомогою загальнонаукових принципів, методів та прийомів здійснення комплексних міждисциплінарних досліджень.

Мету дисертаційної роботи досягнуто, чому сприяли логічно сформульовані та реалізовані завдання. Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження.

Важливість отриманих результатів дослідження для науки і практики

Дисертаційна робота Камратова С.В. є самостійним завершеним науковим дослідженням, спрямованим на удосконалення теорії і практики економіки лісокористування, результати якої мають наукову та практичну цінність. Дослідження, проведені дисертантом, дали можливість сформулювати висновки теоретико-організаційного, методичного характеру і практичного призначення, а також досягти високого ступеню аргументації щодо поглиблення теоретико-методичних положень формування та реалізації системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Одержані наукові результати, висновки й рекомендації дослідження доведено до рівня практичних розробок, які можуть бути використані для уніфікації існуючих систем стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами шляхом їх класифікації та вибору відповідної стратегії розвитку, а також для впровадження релевантних механізмів, спрямованих на реалізацію різних варіантів системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Результати дослідження використані в наукових розробках Інституту економіки та менеджменту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за темою «Соціально-економічні аспекти розвитку менеджменту в умовах розвитку економіки України» (номер держреєстрації 0113U07066). Основні наукові положення дисертації впроваджено у практичній діяльності Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства (довідка від 13.07.2020 р. № 885/01) та Державного підприємства «Смілянське лісове господарство» (довідка № 03-364 від 29.05.2020 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Інституту економіки та менеджменту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» при викладанні таких дисциплін: «Стратегічне управління», «Стратегічний менеджмент» та «Економіка природокористування» (довідка від 13.01.2020 р. № 2-Д).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових фахових виданнях

Результати наукових досліджень, які покладено в основу дисертації, достатньою мірою відображені в 11 наукових працях, у т. ч. 4 – у наукових фахових виданнях України (в т.ч. 4 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз); 6 – публікації апробаційного характеру; 1 публікація в іноземному виданні, яка додатково висвітлює результати дослідження. Публікації повністю відображають задекларовану новизну наукових досліджень та висновки і пропозиції, представлені у роботі.

Дискусійні положення дисертаційної роботи та зауваження

Відзначаючи загалом достатній рівень наукових здобутків дисертанта, обґрунтованість одержаних результатів і практичне значення дисертаційної роботи, слід відмітити, що деякі положення носять дискусійний характер.

1. Формулюючи елементи наукової новизни варто було уточнити особистий вклад автора на відміну від наявних напрацювань.

2. Процес формування системи стратегічного управління доцільно було дослідити на матеріалах кількох підприємств.

3. На сторінці 73 зазначено необхідність створення на підприємствах лісової галузі відділу для забезпечення координації та контролю на найбільш пріоритетних напрямках фінансово-господарської діяльності підприємства. Та не визначено його особливості порівняно з існуючими фінансово-економічними відділами на лісогосподарських підприємствах.

4. На сторінках 133-134 дослідження проведено розрахунки щодо імовірності банкрутства підприємства внаслідок використання в господарській діяльності зовнішніх джерел фінансування. Однак наданий аналіз фінансово-господарської діяльності об'єкту дослідження не дає підстав для необхідності такого розрахунку.

5. На сторінках 160-162 при здійсненні прогнозування показника чистого доходу від реалізації продукції на об'єкті дослідження за різними математичними моделями (лінійною, логарифмічною, поліноміальною, степеневою, експоненціальною) розрахунок здійснено лише на наступний рік, що, очевидно, є недостатнім в контексті стратегічного планування. Крім того, на основі даних 5 років доцільно використати метод середньої ковзної, а не математичні моделі.

Проте, відмічаючи певні зауваження та дискусійні моменти наукового дослідження, необхідно зазначити, що вони суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку даної дисертації, виконаної в цілому на достатньо високому науковому рівні.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Камратова Сергія Володимировича «Формування системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами: економічний, соціальний та екологічний аспекти» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, у якому автором отримані нові для економіки лісокористування наукові результати, що в сукупності вирішують актуальне науково-прикладне завдання щодо формування системи та реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються новизною, теоретико-методичним та практичним значенням, а також достатнім рівнем обґрунтування. Зміст дисертації повністю розкриває і відповідає темі, за якою виконувалася робота, меті та поставленим завданням.

За змістом і оформленням робота відповідає вимогам пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 06 березня 2019 р. № 167), а її автор, Камратов Сергій Володимирович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту
та адміністрування
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Л. Черчик

